

Affectie delen bij spel

Door Diny van der Aalsvoort,
lector Spel HU

Bij het lectoraat Spel ligt het accent vooral op het onderzoeken en vaststellen van optimale omstandigheden voor spel in relatie tot de omgeving van het kind, zoals in de Brede school, de kinderopvang en de onderbouw. Lector Diny van der Aalsvoort werkt, in het kader van internationale onderzoeksprojecten over spel, leerpotentieel en risicofactoren bij het onderwijs aan jonge leerlingen, samen met de Metropolitan Universiteit van Leeds, de Universiteit van Strathclyde en van Swansea. Daarnaast voert ze onderzoeksprojecten uit met Universities of Applied Sciences van Vechta (Duitsland), Turku (Finland) en Luzern (Zwitserland). Meer informatie over het lectoraat en haar activiteiten:

<http://www.educatie.onderzoek.hu.nl/Data/Lectoraten/Spel.aspx>

Affectie delen bij spel is belangrijk voor het welbevinden van kinderen, maar hoe leer je dat als professional te doen? In deze bijdrage beschrijf ik eerst twee op het oog losse elementen die raken aan spel. Het eerste is de uitwerking van spel in relatie tot cultuur. Het tweede element gaat over een van de uitkomsten van een onderzoek bij studenten Onderwijsassistente die reageerden op korte verhaaltjes (vignetten) waarin een situatie beschreven was waarbij je aan spel zou kunnen denken. In de conclusie en discussie verbind ik beide elementen.

Affectiviteit bij spel

Volgens Göncü, Abel en Boshans (2010) heeft spelen heeft een universele betekenis, in elke cultuur bestaat spel, maar wat onder spel wordt verstaan, verschilt per cultuur. Als pedagoog dien je daarom de verbinding tussen spel en cultuur te versterken. Om als kind tot spel te kunnen komen, dient sprake te zijn van wederzijdse affectie tussen professional en kind. Affectie komt tot stand door het kind sensitief te leiden bij spelen (en dus bij leren) op basis van waar het kind op let. Afstemming op de behoeften van het kind als professional is belangrijk opdat het kind zichzelf als effectief ervaart. Het kind internaliseert dit gevoel waarna hij emotioneel geladen ervaringen kan spelen en delen met de professional. Spelen verwijst aldus naar een dynamisch proces waarbij speler en omgeving zich voortdurend tot elkaar verhouden. In dat verband geven Göncü et al. (2010) handreikingen aan professionals die met jongere leerlingen werken om de wederzijdse affectiviteit te versterken.

De eerste aanbeveling is: spreek met de ouders van het kind want zij hebben kennis over de behoeften van hun kind.

De tweede is: observeer het kind en zijn opvoeders op school als het gebracht en gehaald wordt, omdat je vervolgens in je pedagogische aanpak kan aansluiten bij wat het kind gewend is.

Als derde aanbeveling stellen de auteurs voor dat de hechting van het kind met zijn ouders gesteund wordt: de thuiscultuur komt mee in alle contacten met het kind en zijn ouders. Dit kan door foto's mee te laten brengen van thuis, door ouders te vertellen over hun kind, door heen-en-weer schriftjes, enzovoort.

Ten slotte bevelen Göncü et al. (2010) aan dat de professional meespeelt met het kind. Het gaat dan om praten met het kind in de context van het spel, want spelen is emotioneel geladen. Hoe beter je de cultuur begrijpt waarin het kind opgroeit, hoe beter je zijn gedrag kan duiden, en hoe beter je kan bepalen hoe je zijn gevoel van competentie kan bevorderen omdat dit immers ook cultuurgebonden ontwikkelt.

Hoe deel je affectie?

Kwakkel-Scheffer (2006) stelt dat de professional op drie manieren betrokken kan zijn bij spel. Bij de eerste gaat het om het kind nabij zijn: van een goede onderwijsleeromgeving is alleen sprake bij een pedagogische relatie tussen de professional en het kind. Spel is een activiteit die om optimaal pedagogisch handelen van de leerkracht vraagt. Van de professional wordt verwacht dat deze zorgt voor een veilige situatie voor alle kinderen; hij moet zijn kinderen kennen en zij moeten zich gekend voelen. De professional kan dat alleen realiseren als hij stil staat bij zijn eigen (voor)oordelen en via reflectie bereid is zijn gedrag bij te stellen. Van der Aalsvoort en Stevens (2000) benoemen dit als optimaal pedagogisch handelen in een leerklimaat dat verwijst naar erkenning van het feit dat kinderen hun ontwikkeling zelf voltrekken; weten dat de kwaliteit van de communicatie de motivatie van kinderen bevordert; een onvoorwaardelijk vertrouwen in de ontwikkeling van kinderen hebben, en beschikbaar zijn om het kind zodanig zelfvertrouwen te geven dat ontwikkeling mogelijk is. Van kinderen vraagt dit in onderwijsleersituaties dat zij zich gemotiveerd voelen om te groeien en zichzelf te reguleren, alert zijn op voor hen zinvolle en betekenisvolle activiteiten, en invloed ervaren op de onderwijs situatie in de meest brede zin van het woord. Kortom, het leerklimaat vormt het kader voor het pedagogisch initiëren van leerervaringen en sensitief reageren op initiatieven van leerlingen. De tweede manier is de ontwikkeling in kaart brengen: spelen beïnvloedt de ontwikkeling van alle ontwikkelingsdomeinen. De derde en laatste manier is de ontwikkeling van kind stimuleren: als een professional in het spel van kinderen stapt, doet hij dat met respect en invoelingsvermogen voor de betekenis van dit spel voor die leerlingen op dat moment. Bij de eerste manier, het kind nabij zijn, is de ruimte om affectie te delen het grootst.

Wat valt studenten Onderwijsassistente op bij een situatie waarbij je aan spel kan denken.

Omdat onderwijsassistenten met kinderen werken is het belangrijk dat zij op de hoogte zijn van het belang van spel. Op basis van die kennis kunnen zij in de praktijk omgaan met spelende kinderen en met kinderen die niet tot spelen komen en die baat hebben bij samen met onderwijsassistenten spelen.

Over wat zij van spel weten en hoe ze hiermee in de praktijk werken is weinig bekend. Of affectie delen daarbij een rol speelt weten we niet. Daarom zijn twee studies uitgevoerd door Van der Aalsvoort, Moerkerke, Albers en Pen (2010). De eerste studie bij 105 studenten beoogde antwoord te geven op de vragen wat studenten uit het eerste en derde leerjaar weten over spel, waarom spel belangrijk is, hoe ze spel kunnen bevorderen, en waar ze in de opleiding over spel geleerd hebben. Bij de tweede studie was de vraag: hoe denken acht studenten van het eerste en derde leerjaar over de rol van een onderwijsassistent bij spel in het basisonderwijs? Deze vraag is beantwoord door de studenten vignetten voor te leggen. Dit zijn korte verhalen waarin een situatie geschetst wordt waarbij je aan spel kan denken.

Bij elk vignet dat aan de student is voorgelegd, zijn drie vragen gesteld die bij elke situatie en bij elke student gelijk waren. De eerste vraag (Wat is jouw rol als onderwijsassistent in deze situatie?) ging over de rol van de onderwijsassistent in het vignet om vast te stellen hoe de student zelf zou handelen in een dergelijke situatie. De tweede vraag was betref het doel dat men in de situatie zag (Heb je een idee van wat je wilt bereiken?), en de derde vraag (Heb je een beeld van het gedrag dat je denkt te zien?) beoogde na te gaan hoe de situatie werd geïnterpreteerd. Voor de volledige onderzoeksrapportage verwijzen we naar de publicatie (Van der Aalsvoort, et al., 2010). Hier staan we stil bij de uitkomsten van de ordening van de aard van de antwoorden op de vraag hoe de studenten tegen de rol van een onderwijsassistent aankijken bij spel in het basisonderwijs.

De antwoorden blijken te herleiden te zijn tot acht clusters.

Tabel 1

Overzicht van de clusters en het aandeel van elk cluster uitgedrukt in procenten (%)

Tabel 1 laat zien dat studenten van leerjaar 1 en 3 verschillen van elkaar gelet op hun antwoorden bij de vier vignetten. Leerjaar 3 scoort het vaakst op 'praten/communiceren met kinderen' (24%) en leerjaar 1 op 'kijken hoe het gaat' (29%). Beide leerjaren scoren het laagst op 'begeleiden' en 'met de kinderen meedoen'. Wat betekenen deze uitkomsten? Om te beginnen maken de getallen duidelijk dat onderwijsassistenten groeien in hun rol. Zij hebben onder invloed van hun studie en stage-ervaringen een verschuiving doorgemaakt in hun denken over hun rol bij spelsituaties: studenten van leerjaar 3 zien zichzelf als actief op kinderen betrokken door met hen te praten terwijl die van leerjaar 1 vooral aan toezicht houden denken als hun belangrijkste taak. De uitkomsten laten echter ook zien dat 'met de kinderen meedoen' voor slechts een kwart van de studenten van leerjaar 1 en 3 een optie is. Het belang van affectie delen komt niet expliciet naar voren in deze uitkomsten, maar er is wel sprake van een toenemend besef dat het gaat om zorgen voor kinderen en met hen praten.

Conclusie en discussie

Zoals Göncü et al. (2010) stellen dient sprake te zijn van wederzijdse affectie tussen professional en kind om als kind tot spel te komen. Deze affectie komt tot stand door het kind sensitief te leiden bij spelen (en dus bij leren) op basis van waar het kind op let. Deze afstemming is belangrijk bij het tot stand komen van een gevoel van effectiviteit bij het kind. We constateerden in het onderzoek met studenten die worden opgeleid tot onderwijsassistent, dat het delen van affectie niet vanzelf tot het repertoire hoort. De studenten leren in de loop van hun studie om het belang daarvan in te zien. Ze gaan op basis daarvan hun rol in de omgang met kinderen ook anders bekijken. Kortom, communiceren met kinderen, een voorwaarde om affectie te kunnen opmerken en delen, behoort niet vanzelfsprekend tot het gedragsrepertoire.

Cluster	Voorbeelden van handelen	Leerjaar 1		Leerjaar 3	
		Aantal	%	Aantal	%
- Zorg dragen voor...	Zorgen dat niemand wordt buitengesloten. Zorgen dat kinderen samenspelen.	4	8	8	14
- Praten/ communiceren	Vragen wat ze hebben gedaan. Praatje maken.	7	14	14	24
- Kijken hoe het gaat	Toezicht houden. Kinderen in de gaten houden.	15	29	10	17
- Ingrijpen/ afkappen	Corrigeren op fout gedrag.	7	14	4	7
	Zeggen dat ze uit de tent moeten.	7	14	4	7
- Niets doen	Kinderen hun gang laten gaan.				
	Niet teveel mee bemoeien.				
- Met kinderen meedoen	Meegaan in de fantasie van de kinderen.	1	2	3	5
	Met kinderen meespelen.				
- In actie komen	Kind uit het klimrek halen. Problemen oplossen.	10	20	12	21
- Kinderen begeleiden	Spel begeleiden. Begeleiden bij het boekjes lezen.	0	0	3	5

Dat ontwikkelt zich gedurende de opleiding. Het kost opleidings- en ervaringstijd om tot effectief opvangen en begeleiden te komen op basis van besef dat het delen van affectie bij spel is belangrijk voor het welbevinden van kinderen.

Diny van der Aalsvoort
Lector Spel, Hogeschool Utrecht, faculteit Educatie,
Geerdina.vanderaalsvoort@hu.nl

Literatuur

- Göncü, A., Abel, B., & Boshans, M. (2010). The Role of Attachment and Play in Young Children's Learning and Development. In K. Littleton, C. Wood, & J. Kleine Staarman, (Eds.), *International Handbook of Psychology in Education* (pp. 35-72). London: Emerald Group Publishing Ltd.
- Kwakkel-Scheffer, N. (2006). Het belang van spelen op school. In G. M. van der Aalsvoort, J. J. C. Kwakkel-Scheffer, & A. K. de Vries (Red.), *Puur plezier op de basisschool* (pp. 13-37). Leuven: Acco.
- Van der Aalsvoort, D., Moerkerke, I., Albers, M., & Pen, W. (2010, in druk). Hoe studenten in opleiding tot onderwijsassistent denken over spel van kinderen in het basisonderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 49.
- Van der Aalsvoort, G. M., & Stevens, L. M. (2000). Jonge risicokinderen opvoeden. In G.M. van der Aalsvoort, & A. J. J. M. Ruijsenaars (Red.), *Jonge risicokinderen. Achtergronden, onderkenning, aanpak en praktijk* (pp. 43-67). Rotterdam: Lemniscaat.